

Marta Cmiel-Bażant

Inštitut za zahodno in južno slavistiko, Varšava

DOI: 10.4312/SSJLK.55.129-134

Interdisciplinarnost kulturološko zasnovanega študija slovenistike na Univerzi v Varšavi

V pričujočem prispevku je predstavljen program kulturološkega slovenističnega študija v okviru slavistike, ki ga od leta 2004 izvaja Inštitut za zahodno in južno slavistiko Univerze v Varšavi. V njem so opisane in utemeljene glavne smernice sprememb univerzitetnega poučevanja. Avtorica opiše predvsem meddisciplinarni in medkulturni značaj varšavske slavistike ter načine vključevanja študentov v raziskovalno dejavnost Inštituta.

slovenistika, slavistika, medkulturnost, meddisciplinarnost, kulturologija

The contribution focuses on the culturological programme of Slovene Studies within Slavic Studies, which has been implemented since 2004 by the Institute of Western and Southern Slavic Studies at the University of Warsaw. The main kinds of changes in university teaching are described and substantiated. The primary goal of this paper is to present the interdisciplinarity and intercultural nature of studies and research at the Warsaw Slavic Studies department and how it involves students in its research activities.

Slovene Studies, Slavic Studies, interculturalism, interdisciplinarity, Cultural Studies

Študij slavistike na Univerzi v Varšavi je bil vzpostavljen v podobnem času kot na Univerzi v Ljubljani, in sicer leta 1915. V prvem obdobju svojega obstoja je bil usmerjen predvsem v jezikoslovje in raziskovanje slovanske zgodovine. Takratni predavatelji so bili Jan Baudouin de Courtenay, Stanisław Szober, Witold Doroszewski, Halina Koneczna in drugi. Nastanek seminarja in nato samostojnega inštituta je utemljevala še starejša tradicija slavističnih raziskav in poučevanja, ki sega v čas ustanovitve Kraljevske varšavske univerze leta 1816. Prva Katedra za slavistiko je nastala leto pozneje. Univerza je bila ukinjena po padcu novembrske vstaje leta 1831. V času oblasti ruskega carja je leta 1862 začela delovati visoka šola, imenovana Szkoła Główna. V panslavističnem duhu je dominantno rusko filologijo dopolnjevala tudi poljska in slovanska, čeprav v omejenem obsegu. Poljska univerza, ki je bila med prvo svetovno vojno ponovno vzpostavljena, je slavistični seminar ponujala od začetka svojega delovanja. Do 50. let 20. stoletja je bil študij slavistike filološki. Leta 1952 se je odcepila Katedra ruske filologije. Od leta 1967 je bil vodja Katedre za slovansko filologijo profesor Józef Magnuszewski, eden izmed pionirjev literarnozgodovinskih slavističnih raziskav na Poljskem in poznavalec folklore. Slovenistično specializacijo sta vzpostavila leta 1993 med drugim dr. Jasmina Šuler Galos in profesor Zdzisław Darasz.

Prelomne spremembe programa poučevanja, katerih posledice občutimo še danes, so se zgodile leta 2004, ko je bil profil študija preoblikovan iz filološkega v kulturološkega. Posledično se je spremenilo tudi ime oddelka, Inštitut za slovansko filologijo je postal Inštitut za zahodno in južno slavistiko (Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej, v nadaljevanju – ISZiP). V skladu z bolonjskim procesom je bil uveden tudi tristopenjski študij (3 leta dodiplomskega študija, 2 leti magistrskega študija in 4 leta doktorskega študija). Pričujoči prispevek se v nadaljevanju posveča

študijskemu programu in raziskovanju v najnovejšem obdobju. Avtorica prispevka se je namreč v letu 2005 vpisala v prvi letnik kulturološko usmerjenega študija slavistike s specializacijo iz slovenistike.

Študij slavistike ter raziskovalno dejavnost Inštituta odlikuje predvsem interdisciplinarni in medkulturni značaj. Glavne znanstvene discipline, ki so temelj raziskovanja in poučevanja na Inštitutu, so: kulturologija, literarna veda in jezikoslovje. Kadrovska zasedenost študija je prilagojena vodilnim disciplinam in hkrati jezikovnim specializacijam ter številu študentov, ki jih izberejo. Absolvent v času študija pridobi tudi znanje o družbenih in kulturnih razmerah v slovanski državi, ki si jo je izbral v okviru glavne specializacije. V prvih letih izvajanja novega programa je bila uradna smer študija kulturologija, področje slavistika, specializacije pa bohemistika, slovastika, kroatistika, srbistika, bolgaristika ali slovenistika. V študij bohemistike se lahko kandidati vpišejo vsako leto, v ostale specializacije pa vsaki dve ali vsaka tri leta. Specializacijo si izberejo sami, že nekaj let pa je najpopularnejša bohemistika.

V prvi različici kulturološkega programa slavističnega študija so bili poleg lektorata na dodiplomski ravni v obliki vaj na izbiro še dodatni predmeti, ki so se izvajali v slovenskem jeziku: Kulturna geografija, Etnologija in verska kultura, Jezikovna kultura, Sodobno družbeno-politično življenje in kulturne ustanove. Od teh je le zadnji prisoten v aktualni različici študijskega programa, in sicer v tretjem letniku študija, vsebina ostalih predmetov je zdaj vključena delno v lektorat slovenščine. Osnova študijskega programa v prvih letih izvajanja so bila predavanja skupaj z vajami, ki so slušatelje uvajala v teorijo in prakso vodilnih disciplin, torej kulturologije, literarne vede ter jezikoslovja, in dodatno tudi v zgodovino filozofije. Ostali predmeti, ki so bili namenjeni seznanjanju študentov s tematiko konkretnih področij, so bili slovenistično ali slavistično obarvani (v okviru raziskovalnega profila Inštituta, torej zahodne in južne slavistike), pri čemer so bili predmeti, povezani z vodilnimi disciplinami, izvajani vedno v obeh specializacijah: širši in ožji. S tem je bila utemeljena oznaka slavist, napisana na diplomi. Samo slavistično vsebino so imeli predmeti s področja umetnosti in zgodovine, slovenistično pa predavanja z naslovom Popularna kultura z elementi avdiovizualnosti ter predavanja z vajami, posvečena slovenski književnosti.

Medtem ko glavne znanstvene discipline ostajajo iste, se je sčasoma spreminjala vsebina programa in specializacija absolventov, ki imajo zdaj na diplomi kot smer študija vpisano slavistiko, kot specializacijo pa slovenistiko. Glavne smernice sprememb študijskega programa so: obarvanje splošnih, teoretičnih predmetov s primeri iz zahodno in južnoslovanskih kultur, poučevanje v jeziku izbrane specializacije na dodiplomski ravni ter regionalno omejevanje vsebin predmetov, ki so bili prej splošno slavistični – zdaj slovenisti del predavanj obiskujejo skupaj s kroatisti (Zgodovino regije v prvem letniku dodiplomskega študija ter Zgodovino idej in Medkulturne odnose na magistrski ravni). Trenutno je torej program študija usmerjen v ožjo specializacijo, omejeno v glavnih potezah na eno nacionalno kulturo. Izbrano specializacijo lahko študenti nadgrajujejo z izbirnimi predmeti iz drugih specializacij, na ravni magistrskega študija obvezno obiskujejo tudi lektorat drugega slovanskega jezika in vsaj en predmet, ki se izvaja v tem jeziku. Dodatno je na urniku čedalje več vaj in manj predavanj, kar je metodološko utemeljeno predvsem za predmete, pri katerih poučevanje poteka v jeziku specializacije. Udeležba v diskusiji, reševanje vaj odprtega in zaprtega tipa na podlagi prebranega besedila ter druge glotodidaktične metode, ki aktivirajo

slušatelje vaj in seminarjev, pospešujejo učenje jezika in omogočajo usvajanje najpomembnejšega cilja – samostojnega raziskovanja in pisanja seminarske naloge v tujem jeziku.

Receptivno znanje slovenščine študentom poljščine kot materinščine že v drugem letniku študija omogoča, da poslušajo predavanja o starejši slovenski književnosti ali vaje o popularni kulturi, seveda potem, ko jih učitelj seznani z osnovno terminologijo. Program študija sicer dopušča, da so na začetku ti predmeti vodeni v poljščini, prav tako lahko študenti zahtevnejša teoretska besedila berejo v maternem jeziku. Eden izmed pristopov, ki se je izkazal za učinkovitega, je pripravljanje vaj v slovenščini, in sicer iz razumevanja besedila, prebranega v poljščini. Tovrstne vaje so prilagojene stopnji znanja slovenščine in hkrati uvajajo potrebno terminologijo. Jezikovne in kulturne kompetence, ki jih pridobivajo študenti, naj bi jih pripravile tudi na izvajanje humanističnih raziskav v izbranem jeziku. Zato je večina predmetov od začetka drugega letnika študija vodena v slovenskem jeziku, s čimer študenti pridobivajo tudi znanje, potrebno za prevajanje znanstvenih besedil s področja humanistike.¹

Študij slovenistike na Univerzi v Varšavi v praksi v vedno večji meri deluje kot samostojna smer enopredmetnega študija. Študenti se lahko vpišejo na magistrsko raven, če dokažejo znanje slovenščine na ravni B2 s certifikatom oziroma s spričevalom, podeljenim ob zaključku dodiplomskega študija. Lahko pristopijo tudi k izpitu, ki ga pripravlja učitelj slovenščine, zaposlen na Inštitutu. Na drugo stopnjo študija se lahko vpišejo tudi študenti drugih univerz ali študijskih smeri ter specializacij, ki so že zaključili dodiplomsko raven.

Tradicionalno delitev humanističnih fakultet na oddelke, ki so se posvečali predvsem študiju jezikoslovja in literature posameznih jezikovnih skupin, so od uvedbe programa kulturologije začele nadgrajevati nove organizacijske enote, katerih učni program je bil zasnovan po regionalnih načelih, tematsko pa so svoje delovanje delno razširile tudi s študijem mednarodnih odnosov in politologije. Na Univerzi v Varšavi je zanimanje za Srednjo Evropo prisotno tudi na drugih oddelkih, na Fakulteti za polonistiko je ta v geografskih mejah ponavadi razumljena podobno kot Višegrajska skupina. Pod okriljem Fakultete za lingvistiko je bila ustanovljena Katedra za medkulturne študije Srednje in Vzhodne Evrope, na Fakulteti za orientalistiko pa je predvsem politološko usmerjen Oddelek za Vzhodno Evropo, ki vključuje v program študija tudi zgodovino Srednje Evrope in Balkana. Slovenistični študij trenutno izvaja samo ISZiP. Širše zasnovani raziskovalni projekti se ponavadi nanašajo na Srednjo in Jugovzhodno Evropo, kar izvira iz dojemanja posebnosti regije, temelječe na skupni komunistični dediščini, obravnavani z več vidikov in na različnih raziskovalnih področjih.

Univerza v Varšavi kot univerza, usmerjena predvsem v raziskovanje, se trudi vključiti študente v raziskovalne dejavnosti posameznih oddelkov. Glavni cilji, ki določajo pedagoški proces na slavistiki, so usklajeni s cilji nadrejene Fakultete za polonistiko in celotne Univerze. Mednje sodita doseganje enotnih standardov znanja in učnih strategij ter razvoj humanističnih raziskav v meddisciplinarnem povezovanju. Približno polovica programa študija, merjenega v točkah ECTS, je povezana z individualno in skupinsko vodenimi raziskovalnimi projekti zaposlenih na Inštitutu. V drugem

¹ Prevajanje znanstvenih besedil je perspektivno, saj so bile do zdaj v poljščino prevedene predvsem izbrane publikacije Božidarja Jezernika, Slavojja Žižka in odmevna knjiga Jožeta Pirjevca, *Tito in tovariši*.

letniku dodiplomskega študija študenti obiskujejo predavanja z naslovom Aktualne smeri slavističnih raziskav, na katerih vsak teden izbrani raziskovalec predstavlja problematiko, s katero se trenutno ukvarja, in metodološki pristop k izbrani problematiki. Program študija je zasnovan tako, da v čim večji meri vključuje študente v raziskovalni del dejavnosti ISZiP, še posebej na magistrski stopnji, na kateri je ena izmed obveznosti izvedba t. i. Znanstvenega projekta pod mentorstvom izbranega profesorja ali raziskovalne skupine. Vsebina projekta se razlikuje glede na temo magistrske naloge. Dodatna priprava na samostojno izbiro in analiziranje raziskovalnega projekta je udeležba pri izbirnih predmetih, katerih določeno število je treba opraviti na posamezni stopnji študija. Tematsko so z raziskavami zaposlenih povezani tudi diplomski seminarji – vsako leto so na voljo trije. Vodijo jih lahko profesorji drugih smeri, za sloveniste predvsem južnoslovanskih, študenti imajo torej stik z raziskovalci različnih specializacij in disciplin. Vse to omogoča individualizacijo programa študija v skladu z zanimanji posameznika. Manjši del programa je trenutno že izvajan v obliki individualno vodenih tutorstev.

ISZiP je dejaven na treh osnovnih raziskovalnih področjih, ki so vpisana v njegov statut:

- problemi kulturne identitete v slovanskih državah,
- regionalni študij kulture južnih Slovanov,
- zahodno in južnoslovanski jeziki in njihovi stiki s sosednjimi slovanskimi in neslovanskimi jeziki.

Problematika, ki je predstavljena v nadaljevanju, se nanaša predvsem na prvi dve raziskovalni področji, kar izvira iz pedagoških in raziskovalnih izkušenj avtorice.

Vaje s področja slovenistike so od drugega letnika študija vodene v jeziku specializacije, gradivo, dostopno v maternem jeziku, je torej ključno predvsem v prvem letniku, in sicer pri predmetih Zgodovina regije (predavanja) in vajah, Zgodovina države specializacije, Analiza literarnih besedil ter Poznavanje slovenske umetnosti. Naloga predmeta Zgodovina regije: Hrvaška in Slovenija je ne samo seznaniti študente z zgodovino Slovencev in Hrvatov od začetka do sodobnosti skozi izbrane, pomembne dogodke v kontekstu regije in Evrope, temveč tudi uvesti osnovno znanje o kulturi obeh držav. Ta predmet po regionalizaciji programa študija že več let vodi kroatist, dr. Maciej Falski, avtor znanstvenih člankov, posvečenih tudi izbranim problemom s področja slovenske zgodovine (Falski 2008, 2017, 2018). V zadnjih dvajsetih letih je na temo zgodovine Slovencev v 20. stoletju izšlo več člankov v poljščini, večinoma v zbornikih. Posebej so na vajah izpostavljene teme, ki povezujejo slovensko in poljsko zgodovino. Habilitacijsko razpravo o slovenskem narodnem gibanju in njegovem razmerju do zgodovinskega položaja Poljske v letih 1848–1879 je napisal profesor zgodovine z Jagelonske Univerze v Krakovu, Antoni Cetnarowicz (Cetnarowicz 1990). Iz zgodovine srednjega veka je poleg Ane Celjske, poljske kraljice, poročene z Vladislavom II Jegielom, na Poljskem vsaj lokalno poznana tudi Margareta Celjska, hči Hermana III., ki se je poročila z glogovskim vojvodo Vladislavom. Po njegovi smrti je v času boja za nasledstvo branila del zapuščine pred žaganskim knezom Janom II. Umrla je na Poljskem leta 1480.

Manj raziskana v poljski strokovni in znanstveni literaturi je slovenska umetnost. Glavni vir informacij o njej je knjiga Vojeslava Moleta *Umetnost južnih Slovanov*, ki je bila objavljena v poljščini leta 1962. Prevedenih je več člankov Petra Krečiča o arhitekturi Jožeta Plečnika. V zadnjih letih so se pojavili tudi prispevki poljskih in slovenskih avtorjev o delovanju kolektiva Neue Slowenische Kunst (Šuler Galos 2013). Vaje s področja umetnosti v prvem letniku študija dobro dopolnjujejo vaje in

predavanja iz zgodovine, študente namreč seznanjajo z njenimi materialnimi spomeniki ter s sodobnimi pristopi k oživiljanju preteklosti za turistične namene. Zasnovane so predvsem s kulturološkega vidika – dajejo vpogled v kulturo skozi umetnost, predstavljajo njen odnos do narodne dediščine in identitete ter njeno internacionalizacijo, hkrati pa pripravljajo študente, da na podlagi umetniških del samostojno oblikujejo naracijo o kulturni stvarnosti v določenem času in prostoru.

Slovenistični predmeti na magistrskem študiju dopolnjujejo znanje študentov v treh, prej omenjenih, vodilnih znanstvenih disciplinah in so vodeni v obliki vaj. V to skupino sodijo Antropologija politike, Sodobna književnost, Jezikovne tradicije in Teorija prevajanja. Programsko osnovo nadgrajujejo predmeti, osredotočeni na medkulturnost. Vaje Zgodovina idej v slovanskih državah so nadomestila predavanja o metodah kulturoloških raziskav iz prve različice programa iz leta 2004. V letih 2015–2018 je profesorica Grażyna Szwat-Gyłybowa na Inštitutu za slavistiko Poljske akademije znanosti vodila interdisciplinarni raziskovalni projekt *Idee wędrownie na słowiańskich Bałkanach*,² posvečen tej problematiki. Interdisciplinarni pristop k zgodovini kulture, ki je izvajan pri tem predmetu, prikazuje specifiko implementacije predvsem razsvetljenskih in modernih idej, ki so bile v južnoslovanskih kulturah izpostavljene procesom hibridizacije, rekontekstualizacije in reinterpretacije. Analizirane so tudi ideje, ki so zrasle na slovanskih tleh. Predmet je izvajan v poljščini ali v jeziku specializacije. V študijskem letu 2018/19 ga vodi dr. Jasmina Šuler-Galos. V zadnjem letniku študenti obiskujejo predavanja na temo medkulturnih odnosov v regiji v kontekstu Evrope in sveta. Razumevanje današnjih konfliktov v javni sferi zahteva vpogled v pretekle okoliščine oblikovanja medsebojnih odnosov na različnih ravneh. Pri predmetu se poglobljajo tudi v manjšinsko problematiko.

Književnost je stalnica študijskega programa vseh letnikov dodiplomskega študija v obsegu 60 ur letno, na magistrski stopnji pa so ji posvečene samo ene obvezne semestrskve vaje. Več let, od leta 1993 do leta 2017, je predmete s tega področja na slovenistiki izvajal profesor Zdzisław Darasz. Darasz se znanstveno ukvarja ne samo z literarno zgodovino, temveč tudi s kulturologijo. V znanstvenih člankih, ki so izhajali večinoma v tematskih zbornikih in revijah v poljščini in slovenščini, obravnava literarnozgodovinsko, kulturno, politično in jezikovno problematiko. Zanimajo ga procesi oblikovanja narodne identitete ter sožitje kultur in večjezičnost od srednjega in novega veka do sodobnega konteksta Evropske unije. Slovensko kulturo in literaturo postavlja v medkulturni kontekst, ukvarja se namreč tudi s hrvaško in srbsko književnostjo.³

Interdisciplinarnost je *modus operandi* raziskovalcev, zaposlenih na slavistiki. Preoblikovanje študija v kulturološkega je bilo posledica razvoja raziskav in projektov, ki jih je vodil ISZiP. Ta razvoj je razviden na področju slovenistike v številnih razpravah profesorja Darasza. Študenti se pri izbiri tem za diplomske naloge čedalje pogosteje odločajo za področje sodobne popularne kulture, na primer delovanje alternativnih kulturnih institucij, podobo Jugoslavije v slovenskih filmih, upor slovenskega punka proti komunističnim oblastem ipd.

2 Slovensko: Potujoče ideje na slovanskem Balkanu. Doslej sta izšla dva dela leksikona, ki prikazujeta kulturni in znanstveni razvoj slovanskih kultur v primerjavi z Evropo, ne samo zahodno, ampak tudi vzhodno (Rusijo, Turčijo, Grčijo). Več informacij: <http://ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/586> (dostop 26. 3. 2019).

3 Celotna bibliografija profesorja Zdzisława Darasza je dostopna na strani: <http://slawistyka.uw.edu.pl/pl/institut/jednostki-i-pracownicy/zaklad-literatur-i-kultur-slowianskich/zdzislaw-darasz/>.

Problem pri izvajanju programa študija predstavlja pomanjkanje učbenikov za posamezne predmete. Pisanje učbenikov nima zadovoljive institucionalne podpore v okviru poljskega visokošolskega sistema. Inštitut za zahodno in južno slavistiko, predvsem pa v njem delujoči literarno-kulturološki odsek, pripravlja v okviru projekta Fabryka Słowian (Slovanska tovarna) zbornike prispevkov, povezanih z vsebino posameznih predmetov. Doslej je izšel prvi del, posvečen procesom modernizacije družbe in kulture v državah, ki so predmet poučevanja (Sosnowska 2017).

Literatura

- Bibliografija profesora Zdzisława Darasza. <http://slawistyka.uw.edu.pl/pl/instytut/jednostki-i-pracownicy/zaklad-literatur-i-kultur-slowianskich/zdzislaw-darasz/> (dostop 25. 3. 2019)
- CETNAROWICZ, Antoni, 1990: *Słoweński ruch narodowy i jego stosunek do spraw polskich (1848–1879)*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- FALSKI, Maciej, 2008: Czyj jest kneżji kamen? Szkic o słoweńskiej polityce symboli. *Pamiętnik Słowiański* LVIII/1. 49–65.
- FALSKI, Maciej, 2017: Pierwsza mapa Słowenii. *Poznańskie Studia Slawistyczne* 13. 317–334. <http://dx.doi.org/10.14746/pss.2017.13.19>
- FALSKI, Maciej, 2018: Czytanie i ontologia narodu. Chorwacki i słoweński ruch czytelniany w drugiej połowie XIX w. Ewa Łukaszyk, Krystyna Wierzbicka-Trwoga (ur.): *Niewłasne lektury. Od pisarstwa w języku wyuczonym do wielości kultur czytania*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- MOLAS, Jerzy, 2005: *Z historii slawistyki na Uniwersytecie Warszawskim*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- SOSNOWSKA, Danuta (ur.), 2017: *Modernizacje*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Študijski program Inštituta za zahodno in južno slavistiko. <http://slawistyka.uw.edu.pl/pl/studia/program-studiow/> (dostop 25. 3. 2019)
- ŠULER GALOS, Jasmina, 2013: Neue Slowenische Kunst jako projekt polityczny. Magdalena Bogusławska, Zuzanna Grębecka (ur.): *Komunizm na peryferiach. Rubieże ideologii i rzeczywistości społecznej*. Warszawa, Kraków: Wydawnictwo Libron.